

Onderzoek naar predatie door Steenmarter van weidevogels Wynserpolder 2019

A&W-rapport 3247 B

in opdracht van

provinsje fryslân
provincie fryslân

Onderzoek naar predatie door Steenmarter van weidevogels Wynserpolder 2019

A&W-rapport 3247 B

E.B. Oosterveld
J. Dekker
B. Jonge Poerink

Foto Voorplaat

Kokmeeuw predeert Gruttonest, foto cameraval

E.B. Oosterveld, J. Dekker, B. Jonge Poerink 2019

Onderzoek naar predatie door Steenmarter van weidevogels. Wynserpolder 2019. A&W-rapport 3247B

Altenburg & Wymenga ecologisch onderzoek, Feanwâlden

Opdrachtgever**Provincie Fryslân**

Tweebaksmarkt 52

8911 KZ Leeuwarden

Telefoon 058 29 25 925

Uitvoerders**Altenburg & Wymenga
ecologisch onderzoek bv**

Suderwei 2

9269 TZ Feanwâlden

Telefoon 0511 47 47 64

info@altwym.nl

www.altwym.nl

Jasja Dekker Dieroecologie

Telefoon 06 26 93 25 92

info@jasjadekker.nl

www.jasjadekker.nl

Ecosensys

Hoofdweg 46

9966 VC Zuurdijk

Telefoon 0595 57 11 70

info@ecosensys.nl

www.ecosensys.nl

© Altenburg & Wymenga ecologisch onderzoek bv. Overname van gegevens uit dit rapport is toegestaan met bronvermelding.

Projectnummer

3247STE

Projectleider

E.B. Oosterveld

Status

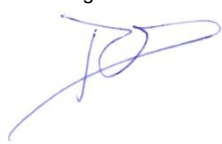
Eindrapport

Autorisatie

Goedgekeurd

Paraaf

R. de Jong

Datum

4 november 2019

Kwaliteitscontrole

M. Brongers

Inhoud

Inhoud	1
1 Aanleiding en vraagstelling	2
1.1 Aanleiding	2
1.2 Vraagstelling	2
2 Onderzoeksgebied en predatiebeheer	3
3 Methoden	5
3.1 Cameravallen bij nesten	5
3.2 DNA-analyse predatieresten	7
3.3 Hoe verhouden beide methoden zich tot elkaar?	8
3.4 Uitkomstpercentage van de nesten op basis van dagelijkse overlevingskans	8
4 Resultaten	10
4.1 Algemeen	10
4.2 Cameravallen	11
4.3 DNA-analyse	16
4.4 Uitkomstpercentage van de nesten op basis van dagelijkse overlevingskans	17
5 Discussie	18
5.1 Kwaliteit van de gegevens	18
5.2 Aard en omvang van de predatie in 2019	18
5.3 Aantrekking of afschrikking predatoren door cameravallen	18
6 Conclusies en aanbevelingen	19
6.1 Wat is de nestoverleving van weidevogels in het gebied?	19
6.2 Welke predatoren veroorzaakten nestverlies?	19
6.3 Wat is de rol van de Steenmarter?	19
6.4 Aanbevelingen	19
7 Literatuur	20
<i>Bijlage 1 Protocol monitoring weidevogelnesten met cameravallen</i>	<i>21</i>
<i>Bijlage 2 Protocol monsterneming predatieresten</i>	<i>24</i>

Dankwoord

Het onderzoek was niet mogelijk geweest zonder de medewerking van de lokale deskundigen van de Vogelwachten Trynwâlden, Wyns en Burdaard, die ons hebben geholpen met het zoeken van nesten, het plaatsen van cameravallen en het verzamelen van predatieresten. Dank daarvoor aan Henk Oud, Age Sikma, Hessel Meindertsma, Jappie Seinstra, Rinske Meindertsma en Minne Andela.

Meerdere grondeigenaren hebben toestemming gegeven om hun land te betreden waarvoor wij hen erkentelijk zijn.

Hinko Talsma (provincie Fryslân) hielp ons aan de geodata van de weidevogelkanskaart. Ten slotte dank aan Helene de Jong, Ilka Kerssies en Fokke Wagenaar die vanuit de provincie Fryslân bij het project betrokken waren.

1 Aanleiding en vraagstelling

1.1 Aanleiding

De laatste jaren is het aantal Steenmarters (*Martes foina*) in de open weidevogelgebieden van Fryslân duidelijk toegenomen. Bij veel mensen uit het veld zoals nazorgers en wildbeheerders bestaat de indruk dat de Steenmarter een voorname rol speelt bij de predatie van weidevogels. In 2014 hebben Provinciale Staten (PS) van Fryslân het beleid voor het behoud van weidevogels vastgelegd in de Weidevogelnota 2014-2020 (Provincie Fryslân 2014). Met dit beleid wil de provincie Fryslân de terugloop van de weidevogelstand in de provincie keren. Een onderdeel is het predatiebeheer. De provincie Fryslân treedt op het vlak van regelgeving faciliterend op wanneer er aanwijzingen zijn dat predatie een zodanige omvang kan hebben dat hierdoor de behouddoelstellingen op grond van de weidevogelnota in gevaar kunnen komen. Als voorwaarde stelt de provincie dat het gebied en het weidevogelbeheer goed op orde zijn, zoals dit is uitgewerkt in het protocol predatiebeheer (Oosterveld, 2014).

In 2017 en 2018 is er in opdracht van de provincie Fryslân onderzoek uitgevoerd naar de rol van de Steenmarter in vier weidevogelgebieden. Hieruit komt naar voren dat Steenmarters kunnen zorgen voor een aanzienlijk verlies van nesten van Grutto en andere weidevogels, maar dat die invloed niet in alle gebieden even groot is (Jonge Poerink *et al.*, 2017, Jonge Poerink *et al.*, 2018).

De provincie heeft opdracht gegeven om in 2019 in meerdere gebieden de mate van nestpredatie te bepalen. Aan de hand van camerabeelden en DNA-analyses is de invloed van de verschillende predatoren op het uitkomstpercentage van de nesten bepaald, met speciale aandacht voor de rol van de Steenmarter. Een van de gebieden is polder 'Wynserpolder'. Dit gebied staat in dit rapport centraal.

De monitoring is uitgevoerd door Altenburg & Wymenga ecologisch onderzoek in samenwerking met onderzoeksbureaus Ecosensys en Jasja Dekker Dierecologie. De onderzoekers zijn in belangrijke mate ondersteund door velddeskundigen van de Vogelwachten Trynwâlden, Wyns en Burdaard.

1.2 Vraagstelling

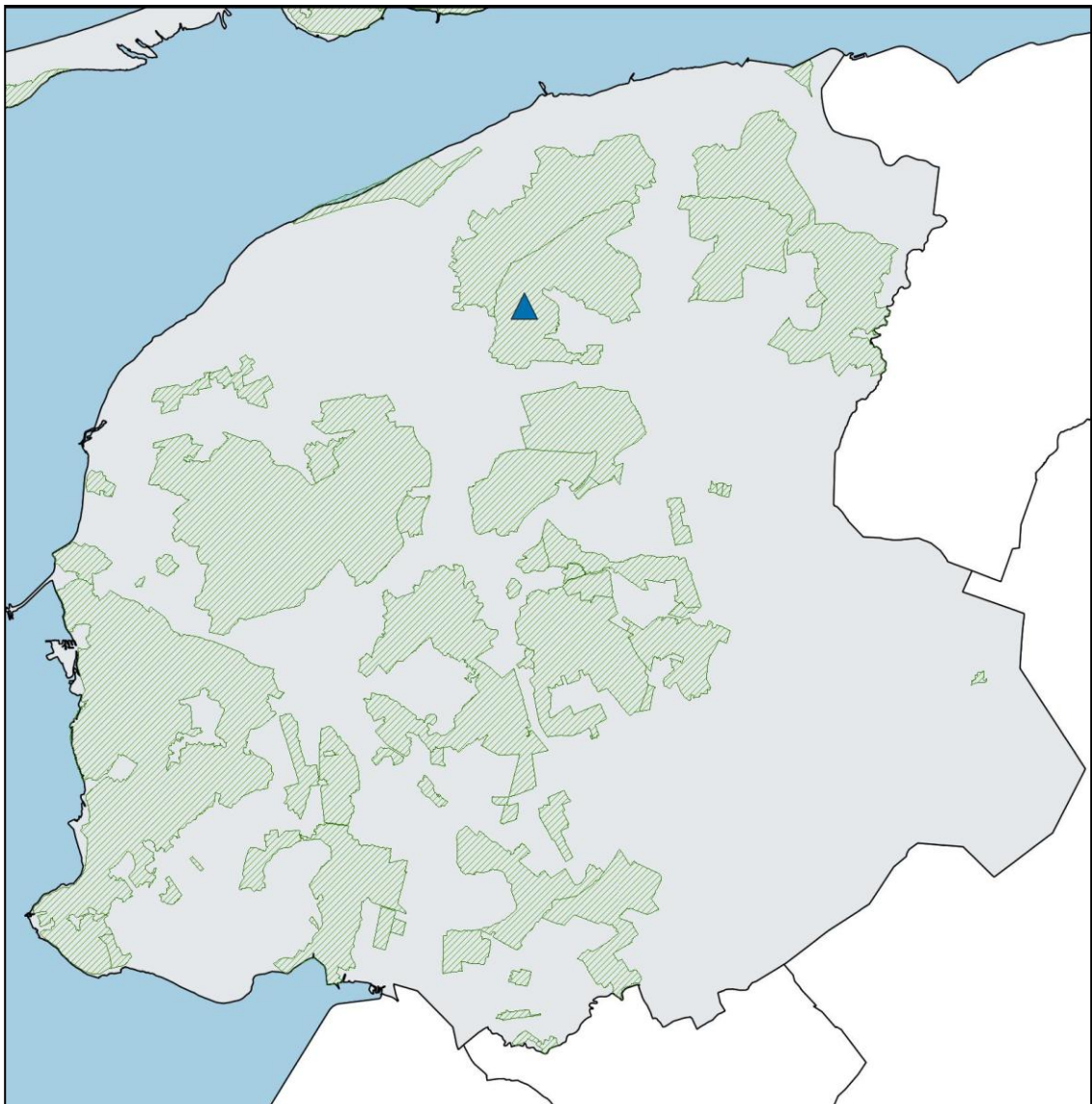
Het onderzoek in de gebieden moet antwoord geven op de volgende onderzoeksvragen:

- 1 wat is de nestoverleving van weidevogels in het gebied?
- 2 welke predatoren veroorzaken nestverlies?
- 3 wat is de rol van de Steenmarter bij de predatie van weidevogelnesten?

In deze rapportage worden in hoofdstuk 2 het onderzoeksgebied en het predatiebeheer kort toegelicht, waarna in hoofdstuk 3 de gebruikte onderzoeksmethoden worden beschreven. De resultaten van het onderzoek met cameravallen en analyse van DNA worden in hoofdstuk 4 beschreven. In hoofdstuk 5 staat de discussie van de resultaten, waarna in hoofdstuk 6 de conclusies en aanbevelingen zijn uitgewerkt.

2 Onderzoeksgebied en predatiebeheer

Het onderzoek heeft plaatsgevonden in het weidevogelgebied Wynserpolder en omgeving (figuur 2.1). Het gebied maakt deel uit van de provinciale weidevogelkansgebieden en valt onder het agrarisch collectief Noardlike Fryske Wâlden. Het onderzoeksgebied is ca. 250 hectare groot en ligt op klei-op-veen in het zuiden en zware zeekleigrond in het noorden bij Birdaard. Het landschap is zeer open met voornamelijk opgaande begroeiing op een aantal boerderij- en woonerven. Het gebied grenst aan de oostkant aan het houtsingelgebied van de Trynwâlden rond Oentsjerk en Gytsjerk.

Figuur 2.1 Locatie van het onderzoeksgebied Wynserpolder. Licht groen: weidevogelkansgebieden (bron: provincie Fryslân 2014).

Het gebied is grotendeel in gebruik voor de melkveehouderij en bestaat uit grasland en een aantal maïspcelen. Een deel van de boeren doet als deelnemer aan het agrarisch collectief aan agrarisch weidevogelbeheer volgens de ANLb-regeling. Verspreid door het gebied liggen beheerpakketten voor legselbeheer, uitgesteld maaien, kruidenrijk grasland en plasdras. In het

zuidelijk deel van het gebied ligt het weidevogelreservaat Wynserpolder van ca. 100 ha. Dit wordt gericht voor de weidevogels beheerd. Er zijn drie zeer actieve vogelwachten, nl. de Fûgelwacht Trynwâlden, Wyns en Burdaard. Leden hiervan helpen de boeren met nestbescherming. In het onderzoek is veel gebruik gemaakt van hun hulp en gebiedskennis.

In een deelgebied in en rond het reservaat van 188 ha lag het aantal broedparen van de Grutto in 2019 op 30 (tabel 2.1). De trend van de Grutto is de laatste jaren afnemend. In 2019 heeft in het reservaat habitatverbetering plaatsgevonden door verhoging van het waterpeil.

Tabel 2.1. Aantallen nesten+broedparen van Grutto's in een deelgebied van 188 ha in het gebied Wynserpolder. Bron: Jappie Seinstra, Fûgelwacht Wyns.

Jaar	Aantal nesten+broedparen Grutto
2016	56
2017	38
2018	31
2019	30

Predatie en predatiebeheer

De laatste jaren wordt in het gebied intensief beheer gevoerd van de Vos en Zwarte kraai. 's Nachts wordt veel tijd besteed aan bejaging met behulp van de lichtbak en nachtzichtapparatuur. Door dit beheer is de stand van Vossen en Zwarte kraaien in het gebied laag. Wel wordt regelmatig predatie waargenomen van kuikens door Buizerd en Bruine kiekendief en is de inschatting van de Vogelwachten dat de Steenmarter als nestpredator een substantiële rol speelt.

3 Methoden

De volgende onderzoeksmethoden zijn gebruikt voor het onderzoeken van de rol van de Steenmarter als predator van weidevogels in het gebied:

- het plaatsen van cameravallen bij nesten,
- analyse van DNA uit predatieresten.

3.1 Cameravallen bij nesten

In het onderzoeksgebied zijn vanaf het moment van de eerste legfels, in de tweede week van april, cameravallen geplaatst bij nesten van weidevogels. Dit gebeurde in nauwe samenwerking met de vrijwilligers van de vogelwachten (lokale deskundigen), die nesten lokaliseerden, cameravallen bij de nesten plaatsten en controleerden.

Er is gewerkt met cameravallen van het merk Reconyx, type HS2. Deze cameravallen hebben een sluitertijd van 0,2 seconden zodat ook snel bewegende dieren worden vastgelegd, en ze hebben een relatief goede beeldkwaliteit. Een groot voordeel van de Reconyx-cameravallen is daarnaast dat de batterijen lang mee gaan en in deze studie niet tussentijds verwisseld hoeven te worden.

Figuur 3.1 Cameravallen bij nesten in een bloemrijk grasland.

Voor de kwaliteit en uniformiteit van werken is een goede instructie van de veldmedewerkers van cruciaal belang. Daarom is een werkvoorschrift opgesteld (bijlage 1) met daarin voorschriften over de afstand van camera tot nest, richting van de lens, etc. De werkwijze is in het veld nader aan de vrijwilligers toegelicht.

De vrijwilligers hebben van alle cameravallen en nesten een logboek bijgehouden, waarin is genoteerd wanneer welke camera waar heeft gestaan (met GPS-coördinaten), bij welk nest van welke soort weidevogel, of de camera goed functioneerde, wanneer het nest is bezocht, wanneer het nest volgens de vrijwilliger is gepredeerd en of er predatieresten zijn aangetroffen. Voor dit doel en de uniformiteit van werken is een speciaal veldformulier opgesteld (bijlage 2). Daarnaast hebben de vrijwilligers een foto gemaakt met ID-nummer van het nest en de camera-opstelling. Aanvullend op het logboek is de locatie van de nesten ook vastgelegd in Google maps en via Whatsapp doorgestuurd aan de onderzoekers, met vermelding van soort en cameranummer (figuur 3.2).

Figuur 3.2 Registratie van nestgegevens bij een cameraval-opstelling voor onderlinge uitwisseling via de Whatsappgroep

De camera's en gemonitorde nesten zijn uniek genummerd. De camera's zijn zo ingesteld dat op ieder beeld een cameracode, datum en tijd staat genoteerd. De tijden van de camera's zijn op de seconde nauwkeurig gesynchroniseerd. Zo is een dataset opgebouwd van nesten met het broedresultaat, en in geval van predatie, datum, tijd, locatie, soort, en ook bezoeken van eventuele aaseters, indien die na de predatie het nest bezoeken. Voor de onderlinge contacten en het doorgeven van cameracodes is een Whatsapp-groep ingesteld die belangrijk bijdroeg aan een efficiënte werkwijze.

3.2 DNA-analyse predatieresten

Dieren laten sporen van DNA in de omgeving achter. Dit DNA kan gedetecteerd worden in keutels of haren die achtergelaten worden, maar ook in bodem- of watermonsters. In dit project is DNA-analyse als nieuwe techniek gebruikt om DNA van predatoren te detecteren in predatieresten van weidevogels, zoals eierschalen en overblijfselen van gepepredeerde kuikens en adulte vogels. De aanwezigheid van DNA van een predator betekent hoogstwaarschijnlijk dat de eieren gepepredeerd zijn door de gedetecteerde predator. Omdat sommige soorten predatoren ook aas eten is het van belang dat er monsters worden genomen van zo vers mogelijke predatieresten. Als er in het DNA-monster van een gepepredeerd nest meerdere soorten roofdieren worden aangetoond, is aannemelijk dat één van deze soorten de prooi gedood heeft, en de andere soort slechts aan het ei of kadaver gelikt of geroken heeft. Groot voordeel van DNA-analyse is dat er hierbij geen sprake is van aantrekkingskracht of mijding van nesten en verstoring van broedende vogels, zoals dit bij het plaatsen van cameravallen wel kan voorkomen.

3.2.1 Opzet

Indien voldoende DNA op de predatieresten aanwezig is, kan een techniek worden toegepast waarbij specifiek DNA van roofdieren gedetecteerd kan worden. Roofdieren die gedetecteerd kunnen worden, zijn onder andere:

- Vos
- Das
- Hond
- Wasbeerhond
- Kat
- Steenmarter
- Boomarter
- Bunzing
- Hermelijn
- Wezel
- Amerikaanse nerts.

Naast bovengenoemde roofdieren is ook de Bruine rat in de analyse meegenomen.

3.2.2 Werkwijze

Voor het verzamelen, transport en opslag van monsters van predatieresten van weidevogels is door de provincie Fryslân een ontheffing verleend volgens de Wet natuurbescherming (ontheffing nummer PF-2019/193924).

De predatieresten zijn verzameld door de vrijwilligers in het veld. Resten die vers zijn en duidelijk zijn toe te schrijven aan predatie, hadden daarbij de voorkeur. Voor de kwaliteit en uniformiteit van werken is een werkvoorschrift (bijlage 3) opgesteld met onder andere instructies ter voorkoming van contaminatie van monsters, zoals het dragen van wegwerphandschoenen. Alle predatieresten van eieren zijn in het veld verpakt in gripzakken waar zakjes silicagel als droogmiddel aan zijn toegevoegd. Van kadavers zijn met behulp van swabs deelmonsters genomen, waarbij het deelmonster bij voorkeur van bijtplekken werd genomen. De vrijwilligers hebben in het veld foto's van de predatieresten gemaakt en op een standaardformulier (bijlage 4) gegevens en bijzonderheden genoteerd. De verzamelde predatieresten van eieren zijn bij kamertemperatuur opgeslagen. De swabmonsters van de

kadavers zijn gekoeld bewaard. De monsters van predatieresten zijn regelmatig vervoerd naar het laboratorium van Datura, waar de DNA-analyses zijn uitgevoerd.

Figuur 3.3 Methode van deelmonsternamen van predatieresten voor DNA-analyse in het laboratorium. Links wordt van een bijtplek bij een Gruttokuiken een monster genomen. Rechts is een deelmonster van een eischaal genomen.

Bij eischalen is een deelmonster genomen van de rand waar het ei is opengebeten en bij kadavers van die plekken waar duidelijk bijt- of kauwsporen zichtbaar waren (figuur 3.3). Hiermee wordt de kans op DNA van een predator in het deelmonster groter. Vervolgens is het DNA uit het deelmonster gezuiverd, waarna door middel van een PCR een DNA-marker is vermeerderd die de soortinformatie bevat. De PCR is zo ontworpen dat uitsluitend DNA van roofdieren en Bruine rat gedetecteerd kan worden. Het DNA is vervolgens gesequenced met behulp van Next Generation Sequencing (NGS). Verkregen DNA-sequenties zijn vergeleken met een referentiedatabase. Hierin zijn DNA-sequenties aanwezig van alle bovengenoemde Nederlandse roofdieren en de Bruine rat. Een overeenkomst met de referentiedatabase betekent dat er DNA van het betreffende roofdier op de predatieresten aanwezig is.

3.3 Hoe verhouden beide methoden zich tot elkaar?

In de beoordeling van het eindresultaat krijgen de resultaten van het camera-onderzoek het meeste gewicht. Deze geven het meest complete en eenduidige beeld van de betrokken predatoren. De predatieresten hebben beperkingen, omdat

- ze alleen betrekking hebben op zoogdieren,
- eiresten of kadavers afkomstig kunnen zijn van nesten die ook met de camera zijn gevolgd. Dan is er dus sprake van dubbeltelling,
- van sommige predatoren minder predatieresten worden gevonden dan van andere. Zo vreet een Vos vaak een nest helemaal leeg zonder resten achter te laten. Eiresten kunnen dus een vertekend beeld opleveren van de betrokken predatoren

De predatieresten bieden extra bewijsmateriaal. Met name als het aantal predatiegebeurtenissen op camera klein is of als de resultaten van beide methoden duidelijk verschillen, dan wegen de predatieresten mee in de beoordeling.

3.4 Uitkomstpercentage van de nesten op basis van dagelijkse overlevingskans

Het uitkomstpercentage van de nesten (het aandeel van de nesten waarvan ten minste 1 ei is uitgekomen, het uitkomstpercentage van de nesten) is bepaald op basis van de nesten die met de camera's zijn gevolgd. Het gebruiken van de resultaten van nestbezoeken voor de bepaling

van het uitkomstpercentage van de nesten brengt wat methodologische problemen met zich mee. Ook met intensieve veldbezoeken worden namelijk regelmatig de eerste dagen na begin van de leg gemist. Daarmee is het dus mogelijk dat er nesten worden gemist die al in de eerste dagen verdwijnen door predatie. Om de nestoverleving toch te kunnen kwantificeren, wordt wel gebruik gemaakt van een berekening van een dagelijkse overlevingskans van het nest met behulp van de Mayfield methode (Beintema, 1992) of recenter ontwikkelde methoden, op basis van mark-recapture statistiek (Rotella, 2019). Deze wordt vervolgens gebruikt om de overlevingskans van een nest te berekenen. De Mayfield methode gaat uit van een interval van dagen of zelfs een week tussen opeenvolgende nestcontroles. Nadeel hiervan is dat naast het begin van het nest kan ook de exacte dag van uitkomen van het nest worden gemist, waardoor de broedduur aan het eind ook niet exact kan worden bepaald. Dit zorgt voor een onnauwkeurigheid in het bepalen van de dagelijkse nestoverleving.

Cameravallen leveren echter een nauwkeuriger beeld op van het predatiemoment: de nesten worden continu 'gecontroleerd'. De onnauwkeurigheid bij het bepalen van het moment predatie/uitkomen vervalt daarmee. Alleen de onnauwkeurigheid bij de start van het nest (en de kans om vroeg gepredeerde nesten te missen) blijft daarmee over. Bij dergelijke gegevens past een mark-recapture 'known fates' model (Pollock *et al*, 1989; Cooch & White, 2019) beter. Deze methode schat net als de Mayfield-methode de dagelijkse overlevingskans van nesten, maar zonder rekening te hoeven houden met onzekerheid van exacte predatiemoment. Uit de dagelijkse nestoverleving kan vervolgens het percentage uitkomst worden ingeschat, door machtsverheffen met het aantal leg- en broeddagen van de betreffende soort (grutto: 29 dagen, kievit: 31 dagen, scholekster: 30 dagen, tureluur: 29 dagen).

Voor de berekeningen zijn alleen nesten van grutto, kievit, scholekster, en tureluur gebruikt. Dit inclusief nesten die verloren zijn gegaan door verlating of vertrapping. Ook nesten die niet tot uitkomen zijn gevolgd, zijn in de analyse meegenomen.

De bepalingen van nestoverleving in deze studie zijn gedaan met het R (R Core Team, 2019) package RMark (Laake 2013) voor het programma MARK (White & Burnham, 1999).

4 Resultaten

4.1 Algemeen

4.1.1 Weersomstandigheden

In deze paragraaf wordt een overzicht gegeven van het weer tijdens de onderzoeksperiode. De gegevens zijn gebaseerd op de maandoverzichten van het KNMI in De Bilt en aangevuld met eigen aantekeningen. Hierbij worden maandgemiddelden afgezet tegen de “normaal”, de maandgemiddelden van de periode 1981-2010.

Maart was vrij zacht, met een dagtemperatuur van respectievelijk 7,2°C tegen een normaal van 5,3°C. De eerste helft van maart was onstuimig met veel regen en onweer. De tweede helft was kalm, maar bij heldere nachten dook de temperatuur af en toe onder het vriespunt. De maandsom van neerslag op KNMI-station Leeuwarden was 107,4 mm, tegen de normaal van 65 mm.

April was ook zacht: De temperatuur lag hoog met gemiddeld 9,7°C tegen een normaal van 8,2°C. Toch waren in de tweede week van de maand de nachten soms nog koud, met vorst aan de grond. De neerslagsom was 41,1 mm, tegen de normale neerslagsom van 40 mm van 1981-2010.

Mei was koel. Het maandgemiddelde in Fryslân was 11°C tegen een normaal van 12,0°C. Met name de eerste twee weken van de maand waren relatief koud maar er was weinig neerslag. Met een maandsom van 24 mm regen viel er minder dan de 57 mm neerslagsom in de periode 1981-2010.

Juni was warm en nat. Met 17,2°C was het in het onderzoeksgebied dan de normaal van 14,6. In het noorden viel nog relatief veel neerslag, met 84 mm neerslag tegen de normaal van 73 mm.

4.1.2 Muizen

2019 was een jaar met hoge muizendichtheden in graslandgebieden. In de loop van het jaar kwamen diverse berichten over waarnemingen van hoge dichtheden en resulterende overlast in landbouwgebieden op klei en klei-op-veen, vooral uit Midden- en Zuidwest-Fryslân, maar ook elders uit het land. Daarnaast werden er in vrijwel heel Nederland tweede en zelfs derde legfels van Kerkuilen waargenomen, en er broedde een ongewoon groot aantal Velduilen in Fryslân. Alles wijst er dus op dat 2019 weer een veldmuizenpiek kende.

Ook in de Wynserpolder en omstreken waren er bovengemiddelde dichtheden Veldmuizen gezien twee broedgevallen van Velduilen, die in totaal 13 jongen grootbrachten (mondelinge mededeling Rinske Meindertsma, Fûgelwacht Wyns). Andere aanwijzingen waren dat Buizerden en Bruine kiekendieven, die voorgaande jaren in de kuikenfase een sterke trek hadden op het reservaat, dat dit jaar veel minder deden (waarnemingen Fûgelwachten en eigen waarnemingen auteurs). Vermoedelijk hadden die voldoende alternatieve prooien in de vorm van muizen.

4.1.3 Overig

Volgens informatie van de vogelwachters speelden in het gebied geen zaken in het beheer of het landschap, anders dan de muizen, die afweken van voorgaande jaren. Naar inschatting waren de aantallen Steenmarters in het gebied niet minder dan voorgaande jaren.

4.2 Cameravallen

In totaal zijn in onderzoeksgebied Wynserpolder in 2019 48 nesten met camera's gevolgd. De cameravallen stonden bij nesten van Grutto (19), Kievit (19), Scholekster (5), Tureluur (2) Wilde eend (2) en een onbekende soort (1). In tabel 4.1 zijn per soort de aantallen gevolgte nesten en hun lot weergegeven.

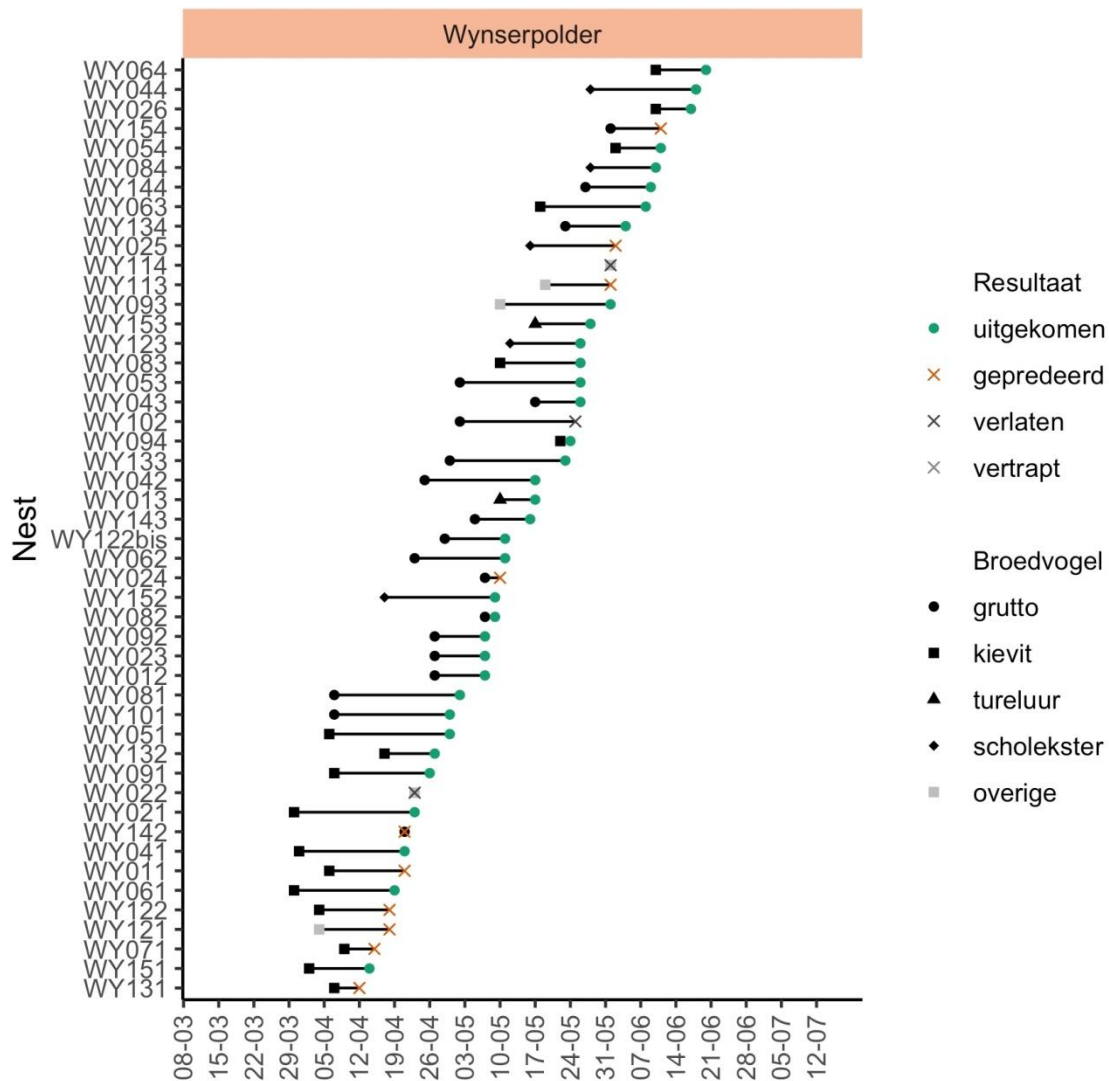
Tabel 4.1 Broedresultaat van de met cameravallen gevolgte nesten in de Wynserpolder.

	Gepredeerd	Uitgekomen	Verlaten	Totaal	Uitkomstpercentage van de nesten*
Grutto	3	15	1	19	79%
Kievit	5	13	1	19	68%
Scholekster	1	4		5	80%
Tureluur		2		2	100%
Wilde eend	1	1		2	50%
Onbekend			1	1	0%
Totaal	10	35	3	48	73%

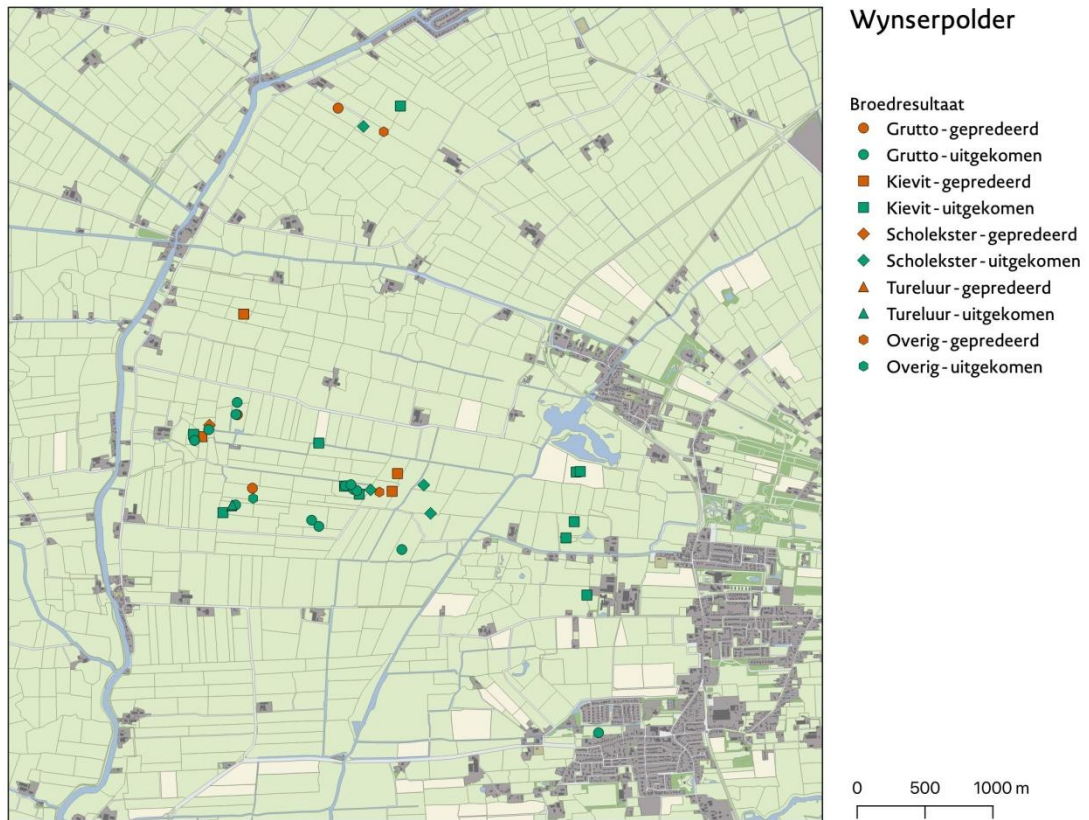
* dit is volgens de klassieke berekening. Het uitkomstpercentage op basis van dagelijkse overlevingskans staat in paragraaf 4.4

De periode waarover de nesten werden gevolgd en het lot van elk nest is weergegeven in figuur 4.1. De lijnen geven de periode aan waarover het nest met de camera is gevolgd.

In figuur 4.2 staan de locaties van de gevolgte nesten.

Figuur 4.1 De periode waarover de nesten werden gevolgd en het lot van de gevolgde nesten in de Wynserpolder in 2019. De lijnen staan voor de periode waarover het nest gevolgd werd: het zwarte symbool links (de soort) staat op het moment van plaatsen van de camera's; het symbool rechts (het resultaat) is het moment waarop het nest uitkwam of verloren ging.

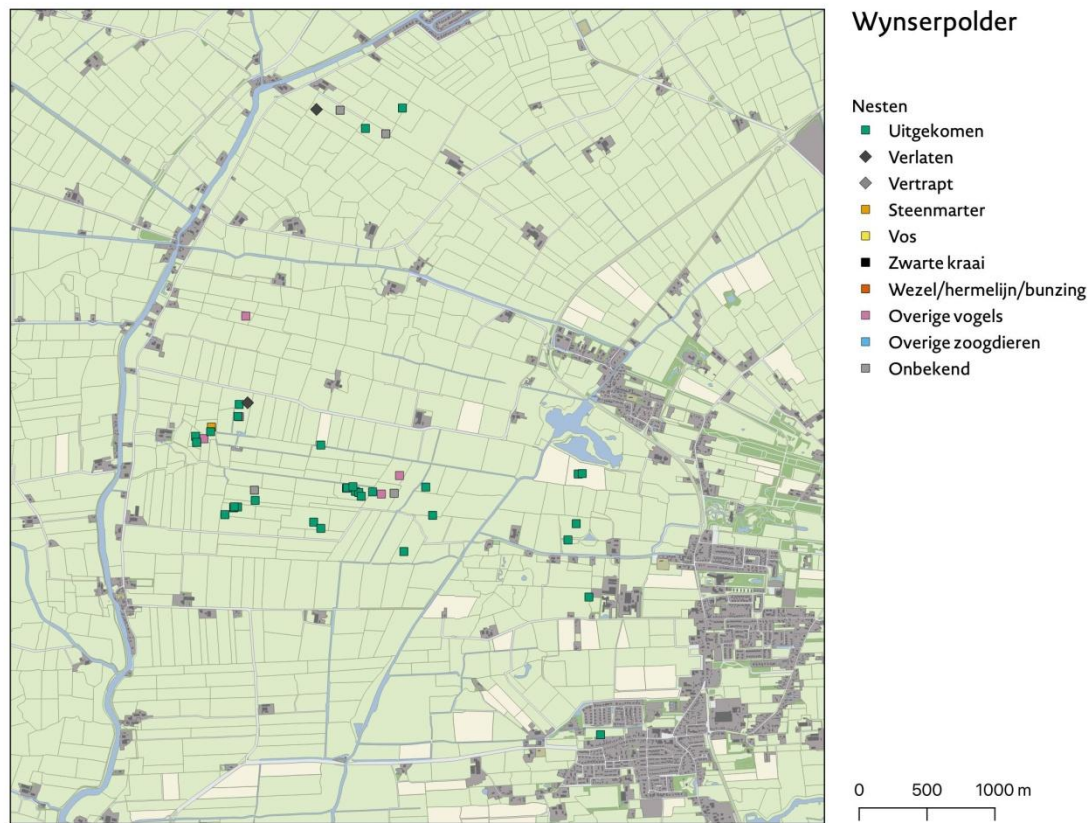
Figuur 4.2 Locaties van de gevolgde nesten, met soort broedvogel en nestresultaat in de Wynserpolder in 2019.

Aan de hand van de cameravalbeelden was het in 2019 in 6 van de 10 gevallen mogelijk om de soort predator te identificeren. In figuur 4.3 zijn enkele voorbeelden te zien van opnamen van nestpredatoren.

Figuur 4.3 Enkele voorbeelden van cameravalopnamen van nestpredatoren in de Wynserpolder in 2019: Kokmeeuw links, Steenmarter rechts.

De locaties van de gevolgte nesten, het nestresultaat en de op camera waargenomen soorten nestpredatoren zijn op kaart weergegeven in figuur 4.4.

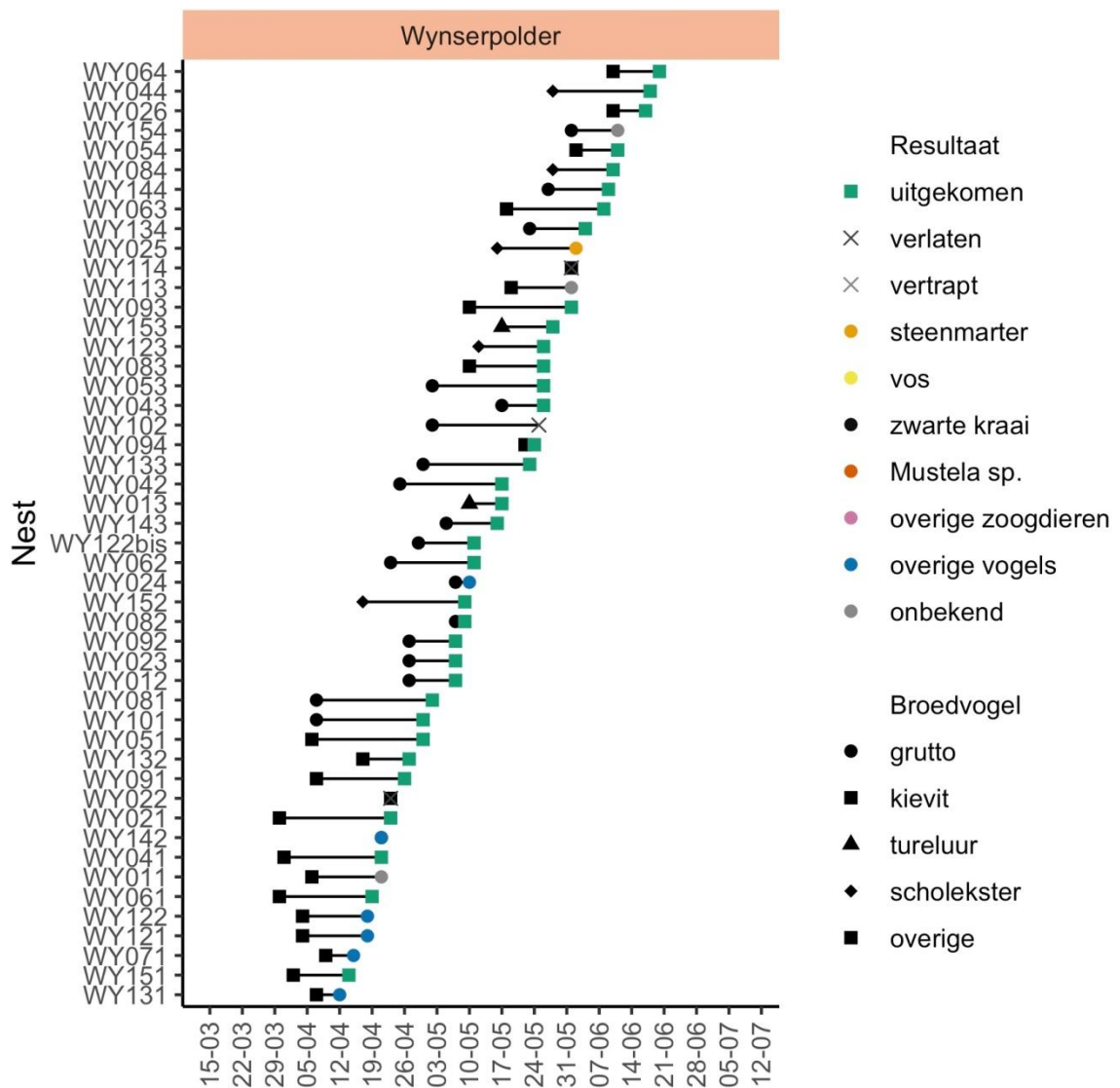
Figuur 4.4 Locaties van de gevolgte nesten en oorzaak van verlies in de Wynserpolder in 2019

In tabel 4.2 zijn per soort broedvogel de soorten nestpredatoren en de bijbehorende aantallen gepredeerde nesten (+ andere verliesoorzaken) weergegeven, die in 2019 met de cameravallen zijn vastgesteld.

Tabel 4.2 Verliesoorzaken en soorten predatoren met bijbehorende nest aantallen in de Wynserpolder in 2019. % verlies Steenmarter en Vos is % van de predatieverliezen

	Kokmeeuw	Onbekende predator	Steenmarter	Verlaten	Totaal	%verlies door Steenmarter	% verlies door Vos
Grutto	1	2		1	4	0%	0%
Kievit	4	1		1	6	0%	0%
Onbekend				1	1	0%	0%
Scholekster			1		1	100%	0%
Wilde eend		1			1	0%	0%
Totaal	5	4	1	3	13	10%	0%

Bij 10 van de 48 gevolgte nesten werd predatie als verliesoorzaak vastgesteld. Verrassend genoeg was de Kokmeeuw met 5 nesten de belangrijkste predator. De Steenmarter predeerde 1 nest (10% van de totale predatieverliezen). Van 4 nesten die werden gepredeerd, was op de camera geen nestpredator vast te stellen of waren de beelden niet beschikbaar.

Figuur 4.5. De periode waarover de nesten werden gevolgd, het lot van de gevolgte nesten en de met cameravallen vastgelegde nestpredatoren in de Wynserpolder in 2019. Elke horizontale lijn staat voor 1 nest, waarbij de linker stip de soort en het moment van plaatsing van de camera aangeeft, en de rechter stip het resultaat en het moment van uitkomen, verlaten of predatie.

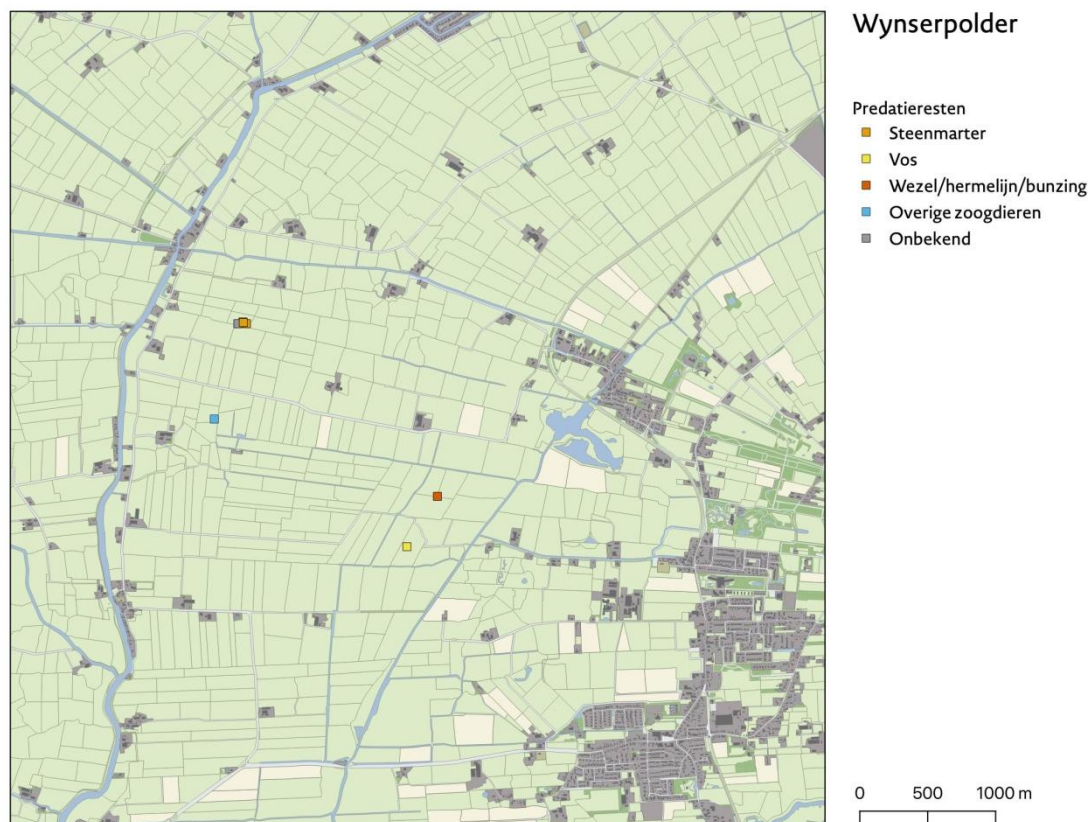
Uit figuur 4.5 komt naar voren dat de predatiegevallen het meest in het begin van het broedseizoen plaatsvonden (overige vogels = Kokmeeuw gedurende 12-19 april).

4.3 DNA-analyse

Er werden 10 predatieresten verzameld voor analyse (tabel 4.3). Bij 5 bleek Steenmarter de predator. Opvallend resultaat was dat 2 resten door Bruine rat en 1 door Vos bleken te zijn gepredeerd, terwijl deze niet op de camera's zijn betrapt.

Tabel 4.3 Soorten predatoren in de Wynserpolder van in het veld aangetroffen predatieresten in 2019.

Vinddatum	Weidevogel	type predatierest	Soort predator
19/04/2019	Grutto	ei	Steenmarter
02/05/2019	Grutto	ei	Steenmarter
02/05/2019	Meerkoet	ei	Steenmarter
19/04/2019	Tureluur	ei	Onbekend
07/04/2019	Wilde eend	ei	Bruine rat
31/03/2019	Wilde eend	ei	Bunzing / hermelijn
15/04/2019	Wilde eend	ei	Steenmarter
06/04/2019	Scholekster	karkas adult	Bruine rat
02/05/2019	Grutto	karkas adult	Steenmarter
02/05/2019	Kievit	karkas kuiken	Vos

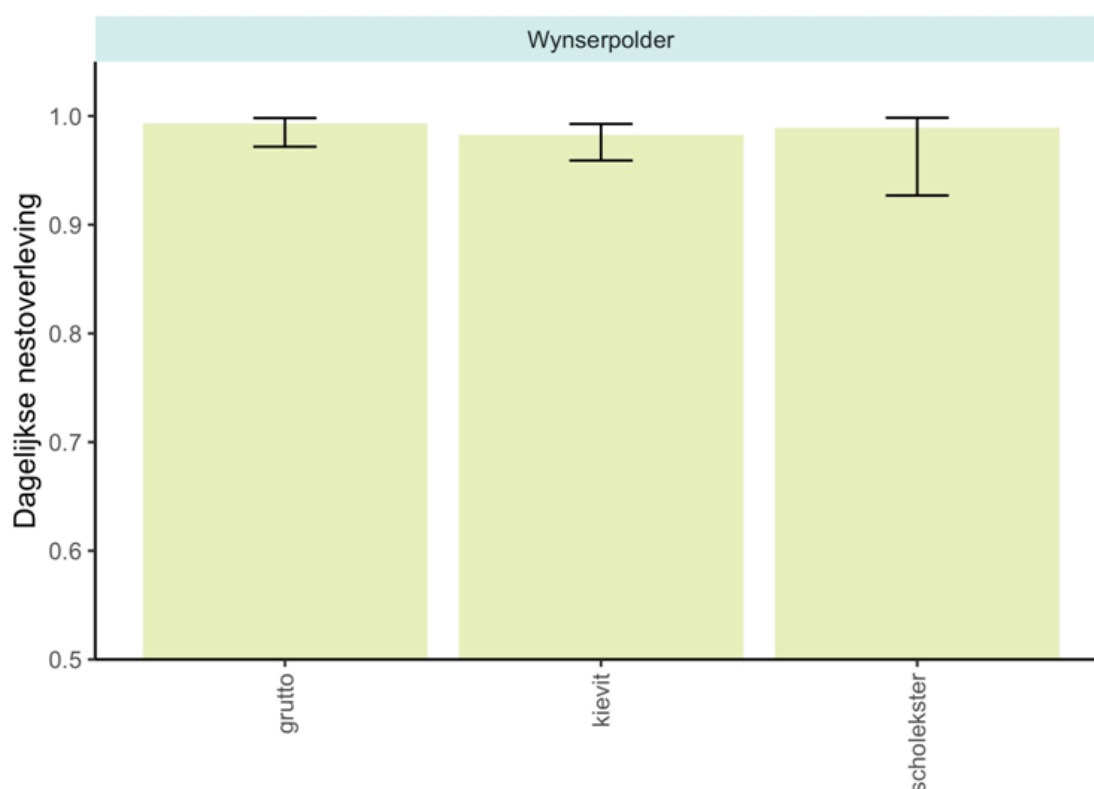
Figuur 4.6 Locaties van de gevonden predatieresten en de predator volgens DNA-analyse in de Wynserpolder in 2019.

4.4 Uitkomstpercentage van de nesten op basis van dagelijkse overlevingskans

Het uitkomstpercentage van de nesten is berekend volgens de zogenaamde mayfieldmethode op basis van de dagelijkse overlevingskans van de nesten die met de camera's zijn gevolgd (zie voor uitleg Dekker *et al.* 2019). De totale dagelijkse nestoverleving van de steltlopers in de Wynserpolder was 0,988 (95% betrouwbaarheidsinterval: 0,976 – 0,994). Omdat de broedduur van de soorten verschilt, wordt het uitkomstpercentage van de nesten apart per soort berekend (tabel 4.4, figuur 4.7).

Tabel 4.4 Dagelijkse nestoverleving (met 95% betrouwbaarheidsinterval) en daaruit afgeleid uitkomstpercentage (uitkomstpercentage van de nesten) per soort van de nesten die met camera's zijn gevolgd in de Wynserpolder in 2019.

	Aantal nesten	Dagelijkse nestoverleving	Uitkomstpercentage van de nesten
Grutto	19	0.992 (0.972 - 0.998)	81%
Kievit	20	0.983 (0.959 - 0.993)	57%
Scholekster	5	0.989 (0.926 - 0.998)	72%

Figuur 4.7 Dagelijkse nestoverleving (met 95% betrouwbaarheidsinterval) en daaruit afgeleid uitkomstpercentage (uitkomstpercentage van de nesten) per soort van de nesten die met camera's zijn gevolgd in de Wynserpolder in 2019.

5 Discussie

5.1 Kwaliteit van de gegevens

In totaal zijn in de Wynserpolder door de vrijwilligers 48 nesten met de camera's gevolgd. In vergelijking met andere cameraprojecten is dit voor één broedseizoen een prima score. Het aantal gevolgde nesten en de ruimtelijke spreiding geven naar schatting een goed beeld van het uitkomstpercentage van de nesten in het gebied in 2019.

De protocollen voor het verzamelen van de gegevens werden prima gevolgd, zodat de kwaliteit van de gegevens goed is. De camera's functioneerden naar behoren.

5.2 Aard en omvang van de predatie in 2019

De mensen in het veld viel op dat de predatiedruk dit voorjaar behoorlijk lager was dan in voorgaande jaren. Dat signaal kwam ook uit andere delen van de provincie en elders in het land. Het sterke vermoeden is dat de lage predatiedruk in 2019 het gevolg is geweest van de aanwezigheid van veel Veldmuizen in de weilanden. In veel landbouwgebieden in Nederland was dit in 2019 een algemeen beeld en in het bijzonder in Midden- en Zuidwest-Fryslân. In de Wynserpolder wezen 2 broedgevallen van de Velduil in die richting. Ook duidde de geringe activiteit van muizeneters als Vos, Bruine kiekendief en Buizerd in het gebied op de ruime aanwezigheid van andere prooien dan weidevogels. Uit oogpunt van de predatiedruk was 2019 daarmee, vergeleken met de afgelopen jaren, een uitzonderlijk jaar. De consequenties daarvan kunnen ook de volgende jaren doorwerken, bijvoorbeeld doordat de predatiedruk op weidevogels dan juist toeneemt: Door de vele muizen zijn er in het jaar na een muizenpiek meer predatoren, maar de muizenstand is dan als gevolg van de muizencyclus weer afgenomen. En dan gaan de predatoren op zoek naar andere prooien, waaronder weidevogels.

Op camera was de Kokmeeuw met 5 van de 10 predatiegevallen de belangrijkste (50%). De Steenmarter werd 1 keer vastgelegd (10% van de predaties). Vier keer bleef de predator onbekend. Bij de 9 predatieresten was de Steenmarter met 55% de belangrijkste predator en werden de Bruine rat 2 keer en Bunzing/Hermelijn en Vos 1 keer vastgesteld.

Het aantal predatiegebeurtenissen op camera is met 10 gevallen aan de kleine kant. De dominante rol van Kokmeeuw komt in de analyse van de predatieresten niet terug, omdat met de predatieresten alleen zoogdierpredatoren worden onderzocht. Het aanvullende bewijs uit de predatieresten wijst in de richting van de Steenmarter als belangrijke predator. Op basis van het beschikbare materiaal concluderen we dat Kokmeeuw en Steenmarter in de Wynserpolder in 2019 de belangrijkste predatoren waren.

5.3 Aantrekking of afschrikking predatoren door cameravallen

Cameravallen kunnen een uitstekend beeld geven van het lot van een nest. Er kleven echter ook nadelen aan deze methode. De cameravallen kunnen predatoren afschrikken, waardoor het betreffende nest niet of door een minder schuwe soort predator zal worden gepredeerd dan een nest dat niet gemonitord wordt. In dat geval geeft een cameravalonderzoek geen representatief beeld van nestpredatie. Onderzoek naar dit verschijnsel geeft uiteenlopende resultaten. Er zijn voorbeelden van zowel verminderde als sterkere predatie van nesten met camera's maar in de meeste gevallen zijn er geen aanwijzingen voor een substantiële invloed (Teunissen *et al.* 2005, Jonge Poerink *et al.* 2017).

6 Conclusies en aanbevelingen

Uit het onderzoek naar nestpredatie van weidevogels in de Wynserpolder in 2019 kan het volgende worden geconcludeerd:

6.1 Wat is de nestoverleving van weidevogels in het gebied?

Van de 48 met cameravallen gemonitorde nesten kwamen er 35 uit. Van de verschillende soorten was het uitkomstpercentage van de nesten op basis van dagelijkse overlevingskansen: van Grutto 81%, van Kievit 57% en van Scholekster 72% (van de Tureluur is maar van 1 nest informatie). Voor Grutto en Scholekster is deze overleving wellicht voldoende voor een goede reproductie, voor Kievit ligt die op de grens.

Voor instandhouding van de populatie van steltlopers geldt als vuistregel dat jaarlijks gemiddeld minimaal een uitkomstpercentage van legsels van 50 à 60 % nodig is (Beintema *et al.*, 1995, MacDonald & Bolton, 2008, Nijland *et al.* 2010). Voor deze vuistregel geldt dat van die uitgekomen nesten de kuikenoverleving op minimaal 25% moet liggen (MacDonald & Bolton, 2008). De kuikenoverleving voor Grutto en Kievit ligt in Nederland tegenwoordig echter veel lager, op circa 7-14 % (Scheekerman *et al.*, 2009). Bij een dergelijk lage kuikenoverleving dient de nestoverleving beduidend hoger dan 50 à 60 % te liggen.

Bij de gemeten nestoverleving is volgens bovenstaande vuistregels de vastgestelde predatiedruk niet zo'n probleem.

6.2 Welke predatoren veroorzaakten nestverlies?

Op basis van de camerabeelden en de analyse van de predatieresten werden vooral Kokmeeuw en Steenmarter als predatoren vastgesteld en in mindere mate Bruine rat, Bunzing of Hermelijn en Vos.

6.3 Wat is de rol van de Steenmarter?

Van de 10 predatiegebeurtenissen op camera was de Steenmarter 1 keer de predator (10%, bij 5 was het Kokmeeuw). Van de 9 predatieresten (vooral eiresten) met bekende predator was de Steenmarter 5 keer de veroorzaker (55%). Vooral het aanvullende bewijs op basis van de predatieresten wijst op een aanzienlijke rol van de Steenmarter.

6.4 Aanbevelingen

- 1 De predatiedruk was in 2019 beduidend lager dan in voorgaande jaren en het aantal gepredeerde nesten op camera was aan de kleine kant. Omdat muizeneters als de Vos dit jaar een ruim alternatief prooiaanbod hadden, is het aandeel van de Steenmarter (geen muizenspecialist) in muizenarme jaren misschien wel anders. Daarom wordt aanbevolen het onderzoek de komende jaren te herhalen. Een serie van 3 jaar lijkt minimaal nodig.
- 2 De werkwijze met de vrijwilligers heeft prima gewerkt. Het wordt aanbevolen deze werkwijze te vervolgen.

7 Literatuur

- Beintema, A. 1992. Mayfield moet: oefeningen in het berekenen van uitkomstsucces. *Limosa* 65(4), 155–162.
- Beintema, A., O. Moedt & D. Ellinger 1995. Ecologische atlas van de Nederlandse weidevogels. Schuyt & co, Haarlem.
- Jonge Poerink, B., J. Dekker & K. Van Bochove, 2017. Pilot project predatie weidevogels door Steenmarters in de provincie Fryslân. JPMA rapportnummer 20170301. Jonge Poerink Milieu Advies & Jasja Dekker Dierecologie, Zuurdijk.
- Jonge Poerink, B. & J. Dekker, 2018. Monitoring nestpredatie en effect van rasters in weidevogelgebied Westergeast. Ecosensys rapportnummer 20180306. Ecosensys & Jasja Dekker Dierecologie, Zuurdijk.
- MacDonald, M.A. & M. Bolton 2008. Predation on wader nests in Europe. *Ibis* 150 (suppl. 1): 54-73.
- Nijland, F, H. Schekkerman & W. Teunissen, 2010. Monitoringsmethoden bij weidevogels. Rapport Kenniskring Weidevogellandschap.
- Oosterveld, E.B., 2014. Protocol predatiebeheer bij weidevogels. A&W-rapport 1827. Altenburg & Wymenga ecologisch onderzoek, Feanwâlden.
- Provincie Fryslân, 2014. Weidevogelnota 2014 – 2020.
- R Core Team 2019. R: A language and environment for statistical computing. R Foundation for Statistical Computing, Vienna, Austria. <https://www.R-project.org/>.
- Rotella, J. (2019). Nest survival models. In: Cooch, E. G., & White, G. C. (red.) (2019). Program MARK - A Gentle Introduction (19th edition).
- Schekkerman, H., W.A. Teunissen & E.B. Oosterveld 2009. Mortality of Black-tailed Godwit *Limosa limosa* and Northern Lapwing *Vanellus vanellus* chicks in wet grasslands: influence of predation and agriculture. *Journal of Ornithology* 150:133-145.
- Teunissen, W.A., H. Schekkerman & F. Willems, 2005. Predatie bij weidevogels. Op zoek naar de mogelijke effecten van predatie op de weidevogelstand. Sovon-onderzoeksrapport 2005/11, Alterra-document 1292. Sovon Nijmegen, Alterra Wageningen.
- White, G.C. & K.P. Burnham 1999. Program MARK: survival estimation from populations of marked animals. *Bird Study* 46:sup1, S120-S139.

Bijlage 1 Protocol monitoring weidevogelnesten met cameravallen

Versie: 2019-03-27

Opgesteld door: Bob Jonge Poerink (Ecosensys)

Benodigdheden

- 3 cameraval type Reconyx HC of HS serie met bijbehorende SD kaart (Sandisk, Lexar of Kingston 16-32Gb)
- 4 prikstandaard incl. bevestigingsknop en duivenpinnen
- 5 Veiligheidsbril
- 6 Mapje met nummercodering
- 7 Formulier 'cameramonitoring weidevogelnesten'
- 8 Potlood of watervaste pen
- 9 GPS of smartphone met Whatsapp en Google Maps

Veiligheid: WEES VOORZICHTIG MET DE DUIVENPINNEN. DRAAG DAAROM BIJ HET PLAATSEN VAN DE CAMERAVALLLEN EEN VEILIGHEIDSBIL TER BESCHERMING

Algemene opmerkingen

- 1 Maak voor de administratie gebruik van het formulier 'cameramonitoring weidevogelnesten' of registreer digitaal in een daarvoor bestemde Whatsapp groep.
- 2 Kies als locatie bij voorkeur een perceel dat enigszins uit het zicht ligt en waar weinig mensen in de omgeving komen. Dit om de kans op vandalisme en diefstal te beperken.
- 3 Verspreid voor onderzoek naar predatie de camera's goed over het onderzoeksgebied. Dit om te voorkomen dat een en dezelfde individuele predator telkens wordt vastgelegd. Alleen op deze wijze is er sprake van een representatieve steekproef en krijgt men inzicht in de rol van predatoren bij nestpredatie binnen een gebied.
- 4 De voorkeur gaat uit naar de monitoring van nesten van grutto, kievit, scholekster, tureluur of wulp, maar bij gebrek aan nesten van deze soorten zijn nesten van andere grondbroedende weidevogels ook geschikt.
- 5 Plaats een camera alleen bij nesten waar het nest compleet is of al wordt bebroed. Bij een incompleet nest is er kans op verlating van het nest ten gevolge van de aanwezigheid van de cameraval. Hoe minder eieren in het nest en hoe korter de vegetatie, hoe groter de kans op verlating. Controleer bij twijfel op afstand met een telescoop of de vogel wel bij het nest terug keert. Als dit binnen een uur niet het geval is wordt de cameraval verwijderd om mislukken van het broedsel te voorkomen.
- 6 Beperk de verstoring van het nest zo veel mogelijk. Trap zo min mogelijk vegetatie plat en gebruik geen vaste paden naar het nest. Draag kunststof laarzen om het geurspoor te beperken.
- 7 Ga niet vaker dan 2x per week een nest controleren en kom niet dicht bij een nest dan strikt noodzakelijk. Zodra zichtbaar is dat een nest nog bebroed is, wordt het nest niet dicht benaderd.

Procedure plaatsen cameraval

- 1 Kies een geschikte locatie om de cameraval te plaatsen, d.w.z. een locatie waarbij de lens van de cameraval richting het noorden staat. Dit in verband met tegenlicht van de zon bij plaatsing in een andere richting.

- 2 De cameraval moet op ongeveer 3 meter van het nest worden geplaatst. Plaats de camera in ieder geval niet dichterbij dan 2 meter van het nest i.v.m. kans op verstoring van de broedende vogel. De cameraval mag niet verder dan 3 m van het nest staan, omdat de kans dat de bewegingssensor kleinere predatoren niet meer registreert dan te groot wordt.
- 3 Zorg dat er geen grassprietten in de eerste meter voor de lens van de camera staan, omdat de camera anders voortdurend wordt getriggert of grassprietten in beeld staan. Houd daarbij ook rekening met het verder omhoog schieten van het gras tijdens de broedperiode.
- 4 Draag een veiligheidsbril ter voorkoming van oogletsel door de duivenpinnen.
- 5 Bevestig de camera met de draaiknop op de prikstandaard, zodanig dat de cameraval onder de duivenpinnen wordt gemonteerd.
- 6 Duw de prikstandaard met een hele lichte hoek circa 25 cm de grond in, zodat de prikstandaard voldoende stabiel staat. De cameralens moet gericht zijn op het nest.
- 7 Zet de camera aan. Deze start dan op, controleert de kaart en laat dan keuze "Arm camera" zien.
- 8 Zet de cameraval de pijltjestoetsen op 'walktest' en druk op ok. Doe de cameraval dicht. Controleer door je hand heen en weer te bewegen nabij het nest of de cameraval wordt getriggert. Dit kun je zien aan het rood oplichten van een lampje aan de voorzijde van de cameraval. Corrigeer de hellingshoek of richting van de cameraval desgewenst
- 9 Druk weer op ok. Zet de cameraval met de pijltjes op 'arm camera', druk op Ok. Op het scherm wordt nu afgeteld. Sluit de cameraval. De camera staat nu op scherp.
- 10 Stel met de nummercodering in de werkmap het nestnummer samen (=cameravalnummer + volgnummer nest van de betreffende cameraval, bijvoorbeeld cameraval 21 het tweede nest met die camera wordt nestnummer 212) en houd deze op circa 1,5 meter van de cameraval zodat deze wordt vastgelegd op de cameraval.
- 11 Maak een foto van het nest. Houd het nummer bordje met nestnummer in de hand naast het nest als de foto wordt gemaakt. Leg het nummerbordje daarbij niet op de grond naast het nest, ter voorkoming van sporen.
- 12 Noteer de vogelsoort, het aantal eieren in het nest en indien bekend het aantal dagen dat een nest oud is.
- 13 Bepaal de coördinaten van de locatie van de predatieresten door middel van een GPS of smartphone. Gebruik decimale graden (bijvoorbeeld 53,3354311 / 6,3767508) of het RD /NL grid coördinatenstelsel. Noteer de coördinaten zo nauwkeurig mogelijk of deel een geplaatste speld binnen Google Maps binnen de Whatsapp groep. Maak een foto van de codering van de monsterzak of noteer dit nummer op het formulier 'monsterneming predatieresten weidevogels'
- 14 Rapporteer de nestgegevens op het formulier 'cameramonitoring weidevogelnesten' of gebruik de daarvoor bestemde Whatsapp groep. Plaats in de Whatsapp.

Procedure verwijderen cameraval

- 1 Open de cameraval
- 2 Controleer of de cameraval nog functioneert. Druk dan "OK". De camera staat niet meer op scherp.
- 3 Zet de cameraval op 'off'. DIT IS BELANGRIJK.
- 4 Bij voldoende ruimte op de SD kaart en voldoende batterijspanning kan de camera direct worden verplaatst naar een volgend nest
- 5 Verwijder desgewenst de SD kaart (mag alleen als de camera op 'off' staat) door hem zachtjes in te duwen, hij schiet dan vanzelf een stukje uit de sleuf. Vervolgens kun je hem er verder uithalen. Plaats deze in SD kaart houder.
- 6 BEWAAR DE BEELDEN VAN DE CAMERAVALLLEN ALTIJD. MAAK EEN KOPIE OP EEN HARDE SCHIJF EN IN DE CLOUD, ALVORENS DE SD KAART LEEG TE MAKEN

- 7 Check de batterijstatus en plaats desgewenst een nieuwe lege SD kaart voor een volgende nestlocatie.
- 8 Controleer het nest en de omgeving van het nest op predatieresten en sporen.
- 9 Rapporteer het resultaat van het nest (uitgekomen, verlaten, gepredeerd, indien bekend soort predator) op het bij het nest behorende formulier 'cameramonitoring weidevogelnesten' of rapporteer dit in de daarvoor bestemde Whatsapp groep.

Bijlage 2 Protocol monsterneming predatieresten

Versie: 2019-04-03

Opgesteld door: Bob Jonge Poerink (Ecosensys)

Benodigdheden

- 1 Gripzakken met silicagel (voor eiresten)
- 2 Swab (alleen voor kadavers)
- 3 Buisje met alcohol (alleen voor kadavers)
- 4 Formulier 'monsterneming predatieresten weidevogels'
- 5 Potlood of watervaste pen
- 6 GPS of smartphone met daarop Whatsapp en Google Maps

Algemene opmerkingen

- 1 Maak voor de administratie gebruik van het formulier 'monsterneming predatieresten weidevogels' of registreer digitaal in een daarvoor bestemde Whatsapp groep.
- 2 De voorkeur gaat uit naar relatief verse predatieresten (eieren en kadavers) van grutto's, kievit, scholekster, tureluur of wulp, maar predatieresten van andere grondbroedende weidevogels zijn ook geschikt.
- 3 Raak predatieresten nooit aan zonder latex wegwerphandschoenen. Gebruik de latex wegwerphandschoenen eenmalig! Dit ter voorkoming van vervuiling / cross-contaminatie van monsters.
- 4 Verzamel van eiresten per monster zo veel mogelijk monstermateriaal. Eieren met veel natte / vochtige resten van de inhoud van het ei zijn ongeschikt en zullen binnen korte tijd bederven. Laat daarom resten van eiwit en eigeel zo veel mogelijk uitdruipen, alvorens het monster te verpakken. Laat de eiresten desnoods nadrogen door de monsterzak eerst open te laten op een plek waar geen mensen of dieren erbij kunnen.

Procedure monsterneming eiresten

- 1 Maak een foto van de predatieresten zoals deze in het veld zijn aangetroffen. Raak de predatieresten daarbij niet aan. Zorg dat het nummer van de monsterzak gelijktijdig in beeld is.

- 2 Haal het monsterzakje en de wegwerphandschoenen uit de verpakking. Pak de wegwerphandschoenen daarbij alleen bij de opening van de handschoenen en niet bij de vingers van de handschoenen aan.

- 3 Trek de wegwerphandschoenen aan.
- 4 Open de binnenste monsterzak met daarin de silicagel zakjes.
- 5 Pak de predatieresten met de hand op en doe deze in de monsterzak.

- 6 Sluit het monsterzakje goed af. Druk de lucht uit de monsterzak.
- 7 Plaats het monsterzakje en de gebruikte handschoenen terug in het gripzakje dat als verpakking is gebruikt.

- 8 Bepaal de coördinaten van de locatie van de predatieresten door middel van een GPS of smartphone. Gebruik decimale graden (bijvoorbeeld 53,3354311 / 6,3767508) of het RD /NL grid coördinatenstelsel. Noteer de coördinaten zo nauwkeurig mogelijk of deel een geplaatste speld binnen Google Maps binnen de Whatsapp groep. Maak een foto van de codering van de monsterzak of noteer dit nummer op het formulier 'monsterneming predatieresten weidevogels'
- 9 Vervoer het monster in het veld en in de auto buiten de zon.
- 10 Zorg dat het monsterzakje zo snel mogelijk in het donker en bij kamertemperatuur wordt opgeslagen.
- 11 Vul het formulier 'monsterneming predatieresten weidevogels' verder in of voer de gegevens in binnen de Whatsapp groep.

Procedure monsterneming kadavers

- 1 Maak een foto van de predatieresten zoals deze in het veld zijn aangetroffen. Raak de predatieresten daarbij niet aan. Zorg dat het nummer van de monsterzak gelijktijdig in beeld is.

- 2 Haal het monsterzakje met DNA-swab en de wegwerphandschoenen uit de verpakking.

- 3 Trek de wegwerphandschoenen aan.
- 4 Bepaal waar zich op het kadaver een bijtplek bevindt waar het DNA monster het beste kan worden genomen.
- 5 Doe de handschoenen aan zonder de vingers met de blote handen aan te raken. Haal de swab uit de verpakking zonder de swab zelf aan te raken.

- 6 Strijk intensief met de swab over het te bemonsteren oppervlakte.

- 7 Door op de achterkant van de swab te drukken kan de swab afgeduwd worden in het buisje.

- 8 Buisje met alcohol goed dichtdrukken.

- 9 Plaats het monsterbuisje, swab en de gebruikte handschoenen terug in het gripzakje dat als verpakking is gebruikt.

- 10 Bepaal de coördinaten van de locatie van de predatieresten door middel van een GPS of smartphone. Gebruik decimale graden (bijvoorbeeld 53,3354311 / 6,3767508) of het RD /NL grid coördinatenstelsel. Noteer de coördinaten zo nauwkeurig mogelijk of deel een geplaatste speld binnen Google Maps binnen de Whatsapp groep. Maak een foto van de codering van de monsterzak of noteer dit nummer op het formulier 'monsterneming predatieresten weidevogels'

- 11 Vervoer het monster in het veld en in de auto buiten de zon.
- 12 Bewaar het buisje met alcohol en DNA in de koelkast.
- 13 De monsters moeten binnen enkele weken naar het DNA laboratorium worden vervoerd om eventuele degradatie van het DNA te voorkomen.

A cockatiel is sitting in a field of tall, green grass. The bird is white with a yellow face and a crest. It is facing right. The background is a soft-focus field of grass.

Adres

Suderwei 2
9269 TZ Feanwâlden
Telefoon 0511 47 47 64
info@altwym.nl

www.altwym.nl